

Јелена Тодоровић

ЗАСТАВЕ ИЛИРСКО-РАСЦИЈАНСКЕ РЕГИМЕНТЕ У КОНТЕКСТУ ЕФЕМЕРНОГ СПЕКТАКЛА

Када је 1734. године аустријски цар Карло VI понудио карловачком митрополиту Викентију Јовановићу да оснује хусарску регименту састављену искључиво од војника словенског порекла, начињен је двоструки преседан.¹ С једне стране, идеја о поседовању и командовању војним пуком у основи се косила са регулама Православне цркве по којима припадник црквеног клера, макар и највишег ранга, није смео да се бави војним питањима, већ да буде узор скромности и аскетизма. Међутим, правила се мењају у складу са новим политичким околностима у Аустријској монархији. Потреба за политичким признавањем Митрополије намеће нову форму личног представљања њених црквених великодостојника и тежњу да се у сваком виду презентације не заостаје за католичким прелатима. С друге пак стране, никада пре тога Србима – који су учествовали у аустријским војним походима није била указана почаст да оснују сопствени пук.

Подстакнут тешком политичком ситуацијом Рата за пољско наслеђе, Карло VI је расписао понуду за четири нове хусарске регименте. Једну нуди и Викентију Јовановићу. Тада почињу преговори о устројству и начину функционисања Илирско-расцијанске регименте,² да би коначно били разрешени и царева сагласност потврђена у јануару 1735. године. Дужност *Царско-краљевске Илирско-расцијанске регименте* није била само да оснажи ослабљене аустријске трупе, већ и да пренесе славу Срба и њиховог митрополита. Мајор Илирско-расцијанске регименте Јаноч Моско недвосмислено описује ситуацију у којој се регимента налазила:

»Овим писмом вам саопштавам колику је милост његово царско величанство учинило што је одобрило оснивање једне српске регименте, која ће непобитно проно-

сити вечну славу Царства аустријскога, а уједно бити почаст нашем милом народу. А ако се око овога не потрудимо онда ћемо коначно остати изгубљенији. Многи и грофови и барони желе бити официри у нашој регименти, али ја сам их одбио и рекао да нам је краљевско величанство обећало прву у потпуности илирску регименту. Такође хоћемо да наши официри буду образ нашега православног народа. И као што је цар рекао, ако немате добрих и ваљаних људи за официре онда вам треба послати разне грофове и бароне. На то сам ја одговорио да има довољно добрих и ваљаних официра у нашем народу да се попуни 10 регименти!!«³

После успешних преговора, Карло VI је дао дозволу за оснивање регименте и одобрио потписивање уговора. У складу са царском повељом (која се у оригиналу назива »капитулација«), Викентије Јовановић је био власник Илирско-расцијанске регименте док је на место војног команданта постављен једини Аустријанац у регименти, пуковник Магнус фон Хелдорф.⁴ Викентије Јовановић је као званични власник учинио све што је било у његовој моћи да што брже прикупи војнике и организује регименту. Одмах по добијању царске понуде, 16-ог септембра 1734. године, Викентије Јовановић је дао пуномоћ свом представнику на аустријском двору да отпочне сакупљање војника и официра. Цео процес се, нажалост, одужио због неефикасности и неспособности Магнуса фон Хелдорфа, тако да је тек у лето 1735. регимента била спремна за званично проглашење у Будиму.⁵

Свечано проглашење регименте за нас је веома битно и значајно. Као њен власник и црквени поглавар, Викентије Јовановић је председавао церемонији и дао да се посебно за ту прилику израде четири свечана амблематска барјака.⁶ Наручивање барјака, као и сама инаугурална

церемонија, нису били никаква новина већ саставни део аустријских војних свечаности у које је новооснована регимента требало да се уклопи.⁷ Ипак, у церемонији одржаној у Будиму у лето 1735. године, као и у амблематској декорацији свечаних застава, присутан је нарочит симболички језик који је издваја као посебну у мноштву сличних манифестација. Иако је »граматика« овог симболичког језика била пан-европска, његова примена је одраз специфичног религиозно-политичког програма Карловачке митрополије.

О току и садржају инаугуралне церемоније знамо релативно мало. Одсуство подробнијих описа донекле се може објаснити чињеницом да је то био више приватни но јавни догађај, у којем су учествовали превасходно војни представници у Аустријској монархији, а не и шира публика. С друге стране, могуће је да су такви описи постојали али да су уништени у турском харању београдског Митрополијског двора које је наступило после освајања Београда 1739. године. Одсуство детаљних описа ни у чему не умањује значај инаугуралне церемоније у коју је Викентије Јовановић уложио велики напор и знатна материјална средства:

»(...) Да ли ме можете сада вашим добром избавити и пут ми до Будима припремити и великог ме трошка ослободити. Тамо треба отићи и региментске барјаке освештати за што ће ми требати типик и свете књиге. Зато ако се код вас неке такве налазе молим вас напишите темишварском епископу да он не шаље своје, и да ме о свему што пре обавестите.«⁸

Церемонија је одржана на пољу надомак Будима. Том приликом су освећени барјаци и војници примили благослов и положили свечану заклетву на верност духовним и војним поглаварима регименте – Викентију Јовановићу и Магнусу фон Хелдорфу. Присуство литургијских књига у писму Викентија Јовановића говори нам да је церемонија садржавала и целокупан ритуал освећења, који је догађају дао тај специфичан спој духовног и профаног који прожима све политичке потезе у Карловачкој митрополији. У овом случају, преламање световног и духовног је посебно очито у дужностима самог Викентија Јовановића. Док је благосиљао војнике и освећивао барјаке, митрополит је иступао као врховни поглавар Православне цркве у Аустријској царевини, а приликом именовања нових официра регименте (и смену неефикасног фон Хелдорфа) преузимао је улогу војног команданта.⁹ Чињеница да један православни високи прелат преузима улогу команданта, макар и у претежно *pro forma* ситуацији, била је толико необична да су је неки истраживачи прогласили за хроничарско претеривање, иако сам митрополит спомиње оба догађаја у свом писму од јуна 1735. године.¹⁰

За историју уметности, а посебно за историју ефемерног спектакла, веома је битно да је специфичан спој религиозног и политичког добио свој визуелни одраз у амблематским барјацима нарученим у Бечу за инаугуралну церемонију. О бечком пореклу застава говори нам, са једне стране њихово место у Војном ратном архиву Беча, а са друге скупочени материјали (моаре свила и златне нити за вез) који су коришћени за њихову врхунску израду. Мада не поседујемо ниједан конкретан документ који би нам открио идентитет њиховог наручиоца и њиховог творца, врло је вероватно да их је наручио сам Викентије Јовановић заједно са униформама и оружјем за регименту.¹¹ Све до почетка XX века и истраживања Стефана Виловског, сматрало се да су заставе изгубљене током аустријских ратова. Непосредно пошто су пронађени у Бечу, барјаци су, нажалост, погрешно протумачени и описани, што је довело до закључака које ће овај текст покушати да исправи.¹²

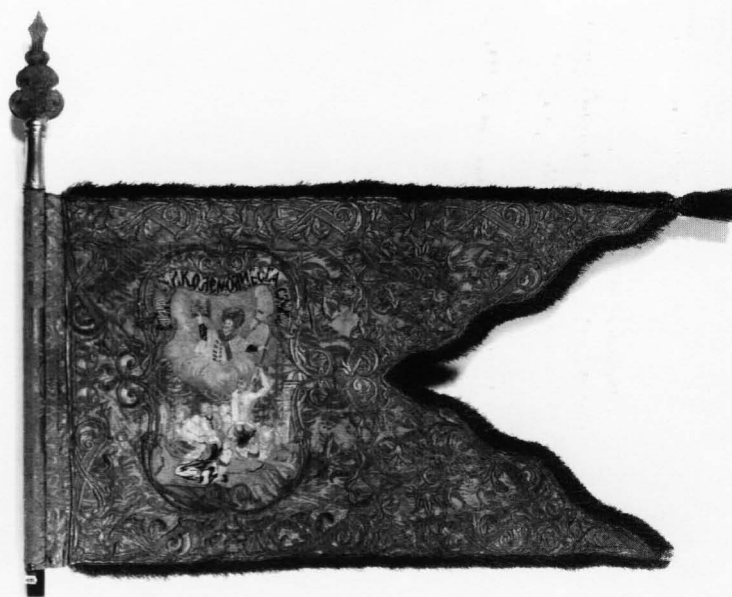
Сва четири барјака су малих димензија, од светлоплаве свиле; сви су везени златним концем и украшени златним ресама. По угледу на европске војне заставе XVIII века, региментски барјаци су причвршћени на дугачке декоративне јарболе на чијем је врху постављен месингани шпиц са грбовима црквених и световних команданата Илирско-расцијанске регименте. Са једне стране су угравирана два преплетена »С«, знамење Карла VI, а са друге грб Карловачке митрополије. На *verso* странама сва четири барјака приказан је исти аустријски грб са двоглавим орлом који је представљао симбол царевине за чије се интересе регимента борила. Декорација *recto* страна је много разноврснија и предствља симболички приказ спољне политике Викентија Јовановића.

Главне, *recto*, стране свих барјака замишљене су и декорисане као иконографски парови. Две заставе носе ликове св. Јована Крститеља и св. Николе Мирског, док је други пар илустрован комплексним амблематским представама. Натписи на барјацима су такође груписани у паровима, те су латнски називи стављени уз амблеме, а рускословенски уз приказе светитеља. Због оваквог распореда натписа неки научници су сматрали да су латински барјаци коришћени у благосиљању католика, а рускословенски у благосиљању православних војника.¹³ Пошто немамо података о присуству католичких свештеника на церемонији у Будиму 1735. године, оваква функција се не може са поузданошћу прихватити.¹⁴

Два барјака са приказима св. Јована Крститеља и св. Николе Мирског користе иконографске modele коришћене у православној уметности средином XVIII века. На застави са ликом св. Јована Крститеља приказана је стојећа фигура светитеља одевеног у раскошну драперију, са одрубљеном главом у једној и свештеничким омофором

1. Свети Јован Крститељ,
барјак Илирско-расцијанске рејименте, 1735.
(Heeresgeschichtliches Museum, Беч)

2. Свети Никола,
барјак Илирско-расцијанске рејименте, 1735.
(Heeresgeschichtliches Museum, Беч)

у другој руци (сл. 1). Овакав начин приказивања се скоро нимало не разликује од утврђеног модела присутног на иконама из тог периода. Осим иконографског обрасца, ова застава има још једну сличност са иконом. Текст изнад картуше – »Св. Јоване, моли Бога за нас« – по својој језичкој формули подсећа на текст молитве која се често инкорпорира у представе светитеља на иконама. Веза између барјака и иконе није нимало необична, посебно ако имамо у виду функцију св. Јована као свеца заштитника војника на бојном пољу. И у источној и у западној цркви св. Јован је заштитник светих братстава, војних редова (попут Малтешких и Родоских витезова), и изнад свега заштитник оданости.¹⁵ У Православној цркви он је посебно слављен као чувар светости завета, тако да није чудно што је баш овај светитељ добио улогу заштитника Илирско-расцијанске регименте.¹⁶

На сличан начин и слика св. Николе Мирског на застави има корене у православној иконографији тога доба (сл. 2). За разлику од претходног барјака, св. Никола је представљен у сложеној композицији која илуструје значајну епизоду из живота овог малоазијског светитеља. Св. Никола је приказан, са јеванђељем у руци, како се чудесно појављује међу облацима и зауставља целатов мач тренутак пре него што ће погубити војника који клечи пред њим.¹⁷ Војник осуђен на смрт окренут је ка посматрачу, док се друга двојица виде у позадини композиције. Цела сцена, постављена на отвореном испред зида фиктивног града, илуструје епизоду из светите-

љевог живота – Св. Никола чудесно спасава три војводе од мача – која се поштује како у источном тако и у западном хришћанству. По легенди забележеној у житију, св. Никола се приказао у сну цару Константину и спречио неправедну осуду три царева официра који су се молили свецу за спас.¹⁸ У науци се сматра да ова легенда води порекло из свечевог града Мира, и да у грчкој традицији предствља најстарији запис о чудима св. Николе. Током векова ово чудесно дело св. Николе постало је веома популарно и најчешће је коришћено као симбол за праведан рат и заштиту невиних.¹⁹ Узимајући у обзир ратне прилике за које су барјаци прављени, идеја о праведном рату може деловати неуобичајено. Ипак, она је сасвим пажљиво одабрана и истакнута са посебном намером. Иако је Илирско-расцијанска регимента била саставни део аустријске војске под управом Хабзбуршког цара, она је такође била власништво православног митрополита који је хтео, и једини могао, да пропагира хришћанску идеју праведног рата и праведности у борби. Ова сцена традиционално симболизује и одвајање државе од цркве²⁰, а у овом случају се може тумачити као идеја о независности Православне цркве (од Хабзбуршке царевине), врло блиска карловачким митрополитима. По веровању Православне цркве, св. Никола има и улогу светог бродара, који попут античког Херона преводи душе са овог на онај свет.²¹ Улога св. Николе као преносица душа била је веома важна војницима који су ишли у рат под заставом Илирско-расцијанске регименте.

Посматрани као идејна целина, оба барјака са ликовима светитеља одсликавају Божју заштиту српске регименте. Кроз представе двају светитеља заставе стапају идеје о светости заклетве и светости праведног рата са оданошћу угледном епископу, те се може са великом вероватноћом претпоставити да су баш они коришћени у свечаној заклетви српских војника.

Иако не знамо тачан идентитет наручиоца, врло је вероватно да је он био припадник високог православног клера, могуће и сам Викентије Јовановић. Такво порекло наручиоца најбоље потврђује чињеница да су на барјацима (посебно оним са ликовима св. Јована и св. Николе) врло прецизно поштовани модели православне иконографије, као и да су сви рускословенски натписи коректно исписани. Док су основна знања из амблематике представљала неопходни део образовања бечких уметника, а амблематски зборници позната литература, православна иконографија им је била много мање блиска. Зато је творац наших барјака у изради првог пара морао да има помоћ неког упућеног саветника.

Амблематски пар барјака садржи још сложенију симболику од оне илустроване на првом пару. Значење оба амблема није више фокусирано на питање божанске заштите, већ на илустрацију стварне и симболичке улоге коју је Карловачка митрополија имала у Аустријској монархији. Употреба амблема на војним заставима била је уобичајена у аустријској војсци XVIII века, те се њихова појава на барјаку Илирско-расцијанске регименте може тумачити као саставни део војне симболике и један од видова прилагођавања општим узусима империјалне армије. С друге стране, коришћење латинског и амблематског језика има много шире конотације и дубоко је повезано са политичким тежњама Карловачке митрополије. Оба комуникациска система била су универзално примењивана за преношење кључних политичких идеја, а у случају самог митрополита, и за општење ван граница српског народа и његове цркве у Аустрији. Примена амблематског језика за потребе пропаганде Карловачке митрополије говори о њеној тежњи да се учврсти на политичкој сцени Хабзбуршке монархије и да обезбеди стабилно место на културној мапи Европе XVIII века. Као врстан ерудита и дипломата, митрополит Јовановић је знао важност амблематике; о томе нам сведочи колекција његове библиотеке. Ту су били сакупљени бројни амблематски зборници укључујући и *Simbola et Emblemata* Андреа Алђијатија, Заубертов *Emblemata Sacra* и његову руску верзију *Емблемати духовниј*.²²

На првој амблематској застави налази се доста необична представа коју су претходни истраживачи често погрешно тумачили.²³ У центру картуше представљен је лав који режи на своје младунче са натписом *Excitat Ru-*

3. Амблем лава,
барјак Илирско-расцијанске регименте, 1735.
(Heeresgeschichtliches Museum, Беч)

gitas (sl. 3). Захваљујући прилично непрецизном цртежу, дуго се од фигуре лавића мислило да је медвед што је довело до погрешне интерпретације целе представе. Сагледан на прави начин, амблем илуструје легенду познату још из средњовековних бестијарија. По овој легенди лав рађа мртве младунце и тек им накнадно својом риком (у неким изворима својим дахом) удахњује живот.²⁴ Због снажне морализаторске садржине, ова легенда је преточена у амблем и коришћена у италијанској амблематици још од XV века. Композициони склоп амблема коришћен на барјаку потиче из амблематског зборника Сципиона Баргаљија, штампаног у Падови 1591. године. Опис амблема у Баргаљијевом делу доста је прецизно репродукован у илустрацији и натпису на барјаку регименте Викентија Јовановића. Иако је оригинално била намењена веома елитној публици и штампана у релативно малом броју примерака, Баргаљијева књига је ипак била добро позната у Аустрији чак и до половине XVIII века, а и то-

ком наредних деценија. Значајну популарност Баргалијев амблематски зборник је добио када је штампан у кључном лексикону за европску амблематику – Пићинеловом *Mondo Simbolico*. Поред основног тумачења Баргалијевог амблема, у тексту Пићинеловог лексикона, наилазимо и на његова шира тумачења:

»У овом амблему Баргали даје метафоричну слику Христа који је оживео и васкрсао Лазара из мртвих. По легенди лав рађа мртве младунце и онда им својом риком удахњује живот. Ова легенда је често метафора за лењост која се може исправити врлим животом.«²⁵

Пићинели је у свом амблематском зборнику заогрнуо средњовековну легенду у хришћанско рухо, које је највероватније било врло пријемчиво за православног митрополита. Иако немамо уговор или документ по којем бисмо тачно могли да утврдимо ко је наручио баш овај амблем, могуће је претпоставити да је Викентије Јовановић, као власник регименте, дао прецизна упутства бечком уметнику који их је потом преточио у златни вез. Наручујући овај амблем, Викентије Јовановић није желео само да војницима Илирско-расцијанске регименте истакне значај живота испуњеног врлинама, већ и да алудира на личну глорификацију. У наставку свог текста у *Mondo simbolico* Пићинели детаљно објашњава везу амблема и прелатових дужности:

»(...) по мишљењу Анте Падованског – као што лав своје младе риком враћа у живот, тако би и прелат требало својим проповедима и побожношћу да удахне живот онима којима је незнање умртвило веру.«²⁶

У светлу Пићинеловог тумачења, митрополит је приликом оснивања регименте, осим промоције високог етичког и духовног нивоа својих војника, имао као циљ и истицање сопствене улоге мецене и духовног покровитеља. Викентије Јовановић је првенствено желео да буде виђен као идеални прелат који снагом своје вере и своје речи удахњује живот невернима. Са једне стране овакав митрополитов став се одлично уклапа у концепт идеалног представника високог клера у Карловачкој митрополији, док са друге припада реформистичким идејама Православне цркве које су у Митрополију стигле из Русије преко »Духовног регуламента« Петра Великог.²⁷

За порекло другог амблематског барјака треба да се обратимо прослављеном зборнику Андреа Алђијатија. На застави је приказан орао како преко реке на леђима преноси свог орлића (сл. 4). Изнад њих стоји латински натпис *Non usitata nec tenui ferar*. По својој композицији, иако чешће приказиван са родама уместо орлова, наш амблем одговара амблему бр. 30 Андреа Алђијатија (сл. 5). Са мањим изменама исти амблем појављује се у свим издањима *Simbola et Emblemata* (латинском из 1521. године, немачком – Аугсбург 1531. и француском – Лион,

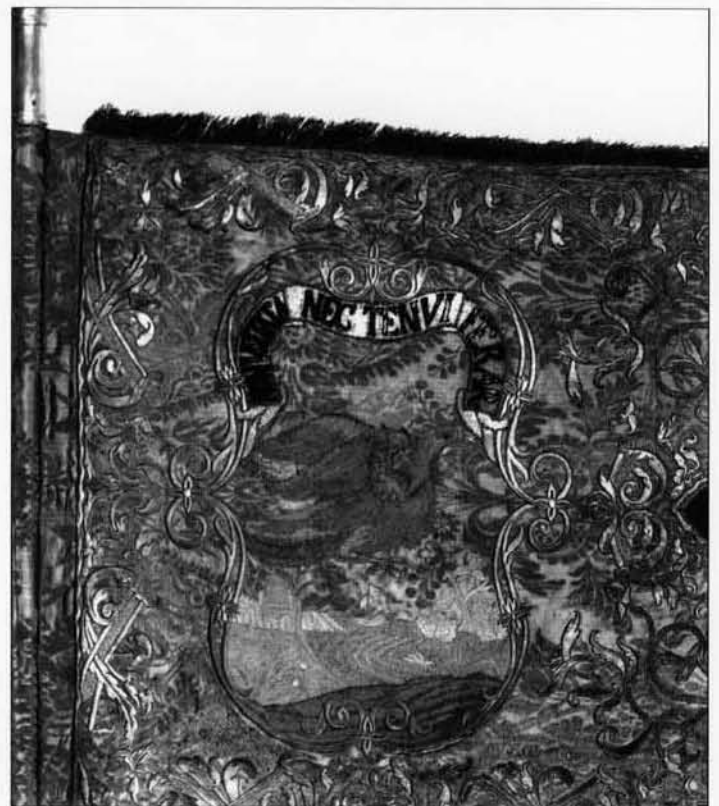
1549), али увек симболизује исте врлине пожртвованости и захвалности према доброчинитељима (*Gratiam referendam*).²⁸ У супскрипцији амблема дато је детаљније објашњење његовог значења:

»(Ова птица) чувена по дубокој пожртвованости гаји своје младе очекујући од свог побожног и захвалног порода заслужену награду. У томе она не греша, јер младунци никад неће заборавити учињено им доброчинство...«²⁹

За разлику од претходног амблема, који је симболизовао митрополита и његову свету дужност хришћанског прелата, овај амблем нам даје слику унутрашњих односа између Карловачке митрополије и Аустријске монархије. Мото амблема »захваланост према доброчинитељима«, независно од његове објективности, био је најадекватнији и најпожељнији израз комплексних политичких прилика које су владале у Царевини. Исти концепт захвалности можемо да видимо у *Diploma Leopoldianum* којом су 1691. године утврђена не само права српског народа, већ и његове дужности према Хабзбуршком цару:

»Уједно цар објављује да је уважио српске молбе и одлучио: да се Срби и даље могу држати обичаја Српске

4. Амблем орла, барјак Илирско-расцијанске регименте, 1735. (Heeresgeschichtliches Museum, Беч)

Emblem 30	Reconnoistre bienfaict.	Lefèvre	Emblèmes	Paris	1536	005/030
<i>La Cigogne en espoir enfant Que ses petits mis hors de l'enfant Luy rendront du plaisir autant/ Het peine a leur donner subsistance/ Dont ils font grant reconnoissance/ Car au temps que plus force na/ Duy luy fournist Bol & pitance Ainsi plant ce quelle donna.</i>		Motto Reconnoistre "bienfaict." To recognize a "good" deed.		Epigram The "stork(cigogne), in the "hope (espoir) that its "young(petit), once out of youth, would give it as much pleasure, takes the trouble to give them "sustenance(substance), for which they show great "gratitude (reconnaissance). For when it has no more "strength(force), it is given flight and food; thus it gets what it gave.		
		Picture				
		Subject				
Emblem 30	Vergeltung der wolthat.	V	Hunger	Emblemata	Paris	1542 005/030
<i>Ein Storch mit funder lieb erwert Sein bliffung auff den nest, Der hoffnung, wann er fitts als wert, Si ihnen wider mit im das best, Vnd dier von ist gewiss vnd vest: Dann so bald er wird als vnd hr anch, Sein kind mit bliffen sie verest, Also hat wolthat iren danck.</i>		Motto "Vergeltung der "wolthat." "Repayment of a "good "deed.		Epigram A "stork(Storch) "nourishes (nähren) with special love its naked "young(Junge) in the "nest (Nest) in the "hope(Hoffnung) that when it becomes old itself, they will do the best by him. And this opinion is certain: for as soon as it is old and ill, its "child(Kind) does not fail it with "help(Hilfe). Thus a "good "deed(Wohltat) receives its "gratitude(Dank).		
		Picture A stork, flying over a lake, feeds a "fish to a second stork that it carries on its back.				
		Subject				

5. Ангпеја Алхијатии, Амблем
(Warburg Institute)

православне цркве и црквеног календара и да им никакви црквени ни световни сталежи не могу сметати, да могу слободно између себе постављати архиепископа кога црквени сталежи између себе изабери ... и донде и онолико колико (нам) сви заједно и сви понаособ буду покорни.³⁰

У наведеном одломку чита се слика праве аутономије коју је имала Карловачка митрополија у дато време. Границе њених слобода су врло јасне – да би право на православну вероисповест и делимична политичка аутономија били загарантовани, митрополити карловачки су морали константно да потврђују своју оданост аустријском цару. А оданост се најбоље исказивала на бојном пољу, у борби под аустријском заставом. Илирско-расцијанска регимента је зато морала, и поред чињенице да је припадала православном митрополиту, да кроз дело и кроз метафору, истиче безграничну захвалност свом великодушном царском добротнотељу.

Ако анализирамо четири барјака Илирско-расцијанске регименте као једну ликовну и идејну целину добијамо обрисе сплета политичких односа који су владали на инаугуралној церемонији 1735. године. Сва четири барјака одсликавају присуство две политичке снаге, православне и католичке, митрополијске и царске. Ова политичка двојност је видљива како у употреби два симболичка система, православне иконографије и западне амблематике, тако и у коришћењу два језика, латинског и рускословенског. Иако на први поглед може изгледати да је ово било сучељавање две равноправне снаге, пажљивије посматрање амбелма и тумачење докумената даје сасвим другачију слику. Док је кроз легенду о лаву Викентије Јовановић могао да истакне сопствену политичку моћ над православнима у Царевини, већ на другом амблему је морао да истакне захвалност и оданост аустријском цару јер, као што нас супскрипција упозорава, »добročинство не сме бити заборављено«...

Напомене:

- ¹ За даље информације о Илирско-расцијанској регименти види: Витковић, Гаврило »Архивски споменици Будимског и Пештанског архива (1728–1748), Београд 1873; Ђукић, Андрија »Нешто за историју ц. кр. Српске хусарске регименте«, Нови Сад, 1894; *Slavonien und zum Theil Croatien*, ed. Johann v. Csaplovics vol. II, Пешта 1819, стр. 67–99 (о Викентију Јовановићу и његовом протекторату над региментом); »Српски летопис« из 1826, vol. II. P. 15 (декрети на немачком који су коришћени за избор војника у регименти); »Седмица« 1852, no. 1–7 и »Српски споменици« – Максим Лудајић; »Die Verfassung der Orthodox-serbischen Particular Kirche von Karlowitz« Емилијан Радић, Праг, 1880.
- ² У писму од 5. октобра 1734. мајор Илирско-расцијанске регименте, Јаноч Моско, пише да је милошћу аустријског цара регимента одобрена. Сви њени официри ће бити Срби изузев »Оберста« и »Оберстлајтнанта«.
- ³ Писмо које је Јаноч Моско упутио Викентију Јовановићу 5. октобра 1734. (чува се у Пештанском архиву, а објављено је у збирци докумената које је сакупио Витковић, (1873) документ бр. LXXVI.
- ⁴ Уговор између Магнуса фон Хелдорфа и Викентија Јовановића: »Данас је начињен и закључен уговор о оснивању Илирско-расцијанске регименте између његовог преосвештенства, архиепископа источне цркве грчког закона, и митрополита карловачког по васцелој земљи цесарској по закону привилегија од власти његовог краљевског и царског величанства, господина Викентија Јовановића са једне стране; и господина Магнуса фон Хелдорфа са друге кога је као оберстата поставило његово краљевско и царско величанство (Карло VI).«
 1. Непобитно је, да је споменути пуковник обавезао себе и своје наследнике да уреди поменути регименту о свом трошку као што то гласи његова капитулација учињена са Његовим царским Величанством, колико то по његовој сили могуће буде, али да се у тај посао пуковников и у његово дужно старање нико не меша.
 2. Ако би који од стабилних официра, осим палце на примање у споменути регименту и друге потребе нешто новца издао или на то обавезати се приморан био, то је пуковник дужан, да такве издатке официрима надокнади од оних 40 или 30 000 форинти што му је с поментуом капитулацијом завештано. А даље је обавезан да касом региментском договорно са способним штапсофициром управља.
 3. Као што је најмилостивије дозвољено, да се споменута регимента има уредити (устројити) од српског народа, а и споменути пуковник од своје воље обавезан, са архиепископом, народом главом, сио разуман бити, и без његова знања и приволе никога од страног народа на штапсофицирски степен осим оних примати, који су сада у споразуму обоих у изглед стављени или примљени а остали сви да су народни, наиме толико колико се њих могу наћи у народу; тако и напослетку ради подофицира да се само у најкрајнијим случајевима један или други од страног народа и то само онда примити може, ако српским (илирским) језиком влада; следствено има по томе примљене људе обадва народа по врлини и заслуги, а нарочито од српског народа на више производити.
- ⁴ Ако су неки од страног народа већ примљени и постављени, то се пуковник обавезује, да ће их отпустити, архиепископ и његов народ пак не сме нити од отпуштених нити од, отпуштача досаде трпети пошто је тај чин свршен.
- ⁵ Пуковник је обавезан у ново устројено катанство само људе српског народа како при садашњем врбовању тако и код будућег рекрутовања припустити.
- ⁶ Пошто је најмањи део простих катана стран, а већи једног истог народа језик и закон, да ће само једног региментског свештеника овог закона (православног) на плати држати, и то онако исто као што се и други региментски свештеници држе; а ако би њих више потребно било, тако ће и њих на особном трошку издржавати као што би и у другом Њ. Ц. Величанства војништву таког народа и закона употребљени били.
- ⁷ С друге пак стране обећава г. архиепископ, не само сваку могућу помоћ споменутој регименти, већ тако исто и у случају покрета и сваки могући савет и посредовање.
- ⁸ Ако једно или друго православној цркви или споменутог народа привилегијама што убитачно или штодно учинити усхте, то се г. архиепископу задржава право протеста на сваком месту, где се само протестовати може.
- ⁵ У писму које је упутио будимском епископу Василију 25. јануара 1735, Викентије Јовановић каже да ако организација регименте не успе (због лоше материјалне ситуације фон Хелдорфа) да ће то бити велика срамота не само за фон Хелдорфа већ још већи пораз сиротих људи у Митрополији. У овом писму митрополит наручује униформе и наглашава да фон Хелдорф није само неспособан, већ и права сметња у организацији регименте. Све нам ово говори о тешкоћама које је митрополит морао да преброди да би основао Илирско-расцијанску регименту. Писмо је транскрибовано у Витковић (1873), документ бр. LXXIX.
- ⁶ За подробније информације види писмо Викентија Јовановића будимском епископу Василију, послато из Беча 25. маја 1735. Транскрибовано у Витковић, (1873), документ бр. XCVI.
- ⁷ Види: Csaplovics (1819) стр. 67–99.
- ⁸ Део писма које је Викентије Јовановић послао из Беча 25. маја 1735. будимском епископу Василију. Писмо се чува у Будимско-пештанском архиву, а објављено је у Витковић (1873) документ бр. XCVI.
- ⁹ Види писмо које је Викентије Јовановић послао проти будимском кир Нестору 7. јуна 1735. Витковић (1873), документ бр. XCV.
- ¹⁰ За овај податак Вилевски се позива на документ у бечком Дворском ратном архиву Х.К.Р. 1735.
- ¹¹ У писму од 16. септембра 1734. које је Викентије Јовановић писао Јембрековићу налази се писмено пуномоћје »да може у нашу регименту примати све подофицире, трубаче, седларе и коваче и њима сведоче издавати због потребног војничког одела, свог другог прибора и коња.« Објављено у Витковић (1873), документ бр. LXXXI (Превод Ђукић, стр. 17).
- ¹² Вилевски, (1902), стр. 272–278.

- ¹³ Вилловски, (1902), стр. 272–278.
- ¹⁴ О освећењу барјака погледати писмо Викентија Јовановића будимском епископу Василију од 25. маја 1735. Транскрибовано у Витковић, (1873), документ бр. ХСVI.
- ¹⁵ Лексикон иконографије, литургије и симболике западног кршћанства (1977), стр. 282.
- ¹⁶ Српски митолошки речник (1970), стр. 67.
- ¹⁷ У тумачењу ове сцене Стефан Вилловски сматра да св. Никола додаје мач војнику, а не да зауставља погубљење што не одговара композиционо, јер целат није окренут ка св. Николи (што би било неопходно у случају да прима мач), већ ка војнику испред својих ногу. Такође, таква представа се не поклапа ни са једном познатом легендом из житија св. Николе. За тумачење види: Вилловски, (1902), стр. 272–278.
- ¹⁸ За интегрални текст ове легенде погледај Вореагина (1993), стр. 70 и Ебон, (1975), стр. 20–27.
- ¹⁹ Види: Johnes, (1978), стр. 7–44.
- ²⁰ У грчко-римској култури, поглавар земље није обављао само основне државничке дужности, већ је био и врховни свештеник. Римски цар је био уједно и *divus* и *invictus*, док легенда о св. Николи говори о другачијој подели световне и профане власти... види Johnes, (1978), стр. 7–44.
- ²¹ Српски митолошки речник, (1970), стр. 262.
- ²² За попис књига митрополитове библиотеке погледај Петров, (1961), стр. 20–27.
- ²³ За претходно тумачење консултуј Вилловски (1902), стр. 272–278.
- ²⁴ Picinelli, (1653) *Quadrupeda*, lib. V, Leo, caput XXVI.
- ²⁵ Picinelli, (1653) *Quadrupeda*, lib. V, Leo, caput XXVI.
- ²⁶ Picinelli, (1653) *Quadrupeda*, lib. V, Leo, caput XXVI.
- ²⁷ Peter the Great (1972), параграф 14.
- ²⁸ Alciati, (1989), амблем 30 и Alciati (1536), амблем 30.
- ²⁹ Alciati, (1989), амблем 30.
- ³⁰ Цитат из *Diploma Leopoldianum*. Види Давидов, (1994); Симеоновић-Чокић, С. »Српске привилегије«, Војводина I, Нови Сад 1941, стр. 41.

Библиографија:

- Alciati, Andrea *Emblemata*, translations – Lefevre, Paris 1536; Hunger, Paris 1542 *Andreas Alciatus Emblems in Translation* (ed. Peter M. Daly and Simon Cutler) Univ. of Toronto Press, 1989
- Bargagli, Scipione (1591) *Overo Cento Impresse De Gl'illustri Signori, Huomini D'Arme* (...), Padua
- Повеље Леополда I 1690–1691 (П–21–1690; П–18–1691; П–19–1691), Митрополијско-патријаршијска библиотека, Сремски Карловци
- De Voreagina, Jacobus (1993) *Legenda Aurea or Lives of the Saints* (translated by William Garanger Ryan), Princeton
- Ђукић, Андрија (1894), *Нешто за историју ц. кр. Српске хусарске регименте*, Нови Сад
- Ebon, Martin (1975), *St. Nicholas – Life and Legend*, New York
- Henkel-Schone, *Emblemata*, 1–7
- Johnes, Charles (1978), *Saint Nicholas of Myra, Bari and Manhattan*, Chicago and London
- Лексикон иконографије, литургије и симболике западног кршћанства, (1979), Загреб
- Лудацић, Максим (1880), »Српски споменици«, *Die Verfassung der Orthodox-serbischen*
- *Particular Kirche von Karlowitz* (ед. Емилијан Радић) Праг
- Peter the Great, (1972), *Spiritual Regulations* (English translation), London
- Петров, Михаило (1961), *Прилог историји српских библиотека*, Београд
- Picinelli, Filippo (1653), *Mundo Symbolico*, I & II
- *Седмица* (1852), no. 1–7
- *Српски митолошки речник* (1970), Београд
- *Slavonien und zum Theil Croatien* (1819), ed. Johann v. Csaplovics, vol. II, Пешта., pp. 67–99
- *Српски лешопис* (1826), vol. II. p.15
- Вилловски, Теодор Стефановић, (1902) »Заставе ц.кр. хусарске регименте«, *Бранково коло* IX, pp. 272–278
- Витковић, Гаврило (1873) *Архивски споменици Будимског и Пештанског архива (1728–1748)*, Београд

SUMMARY: *Jelena Todorović*

THE BANNERS OF THE ILLIRIAN-RASCIAN REGIMENT IN THE CONTEXT OF EPHEMERAL SPECTACLE

In this article we have discussed one separate, but highly intricate form of ceremonial presentation. It was connected with the functioning and establishment of a private hussar regiment belonging to the archbishop of Belgrade (1732-38), Vikentije Jovanović. During his diplomatic mission in Vienna (1734), Vikentije Jovanović was given permission by the Emperor Charles VI, to establish a hussar regiment constituted solely of the solders of Serbian and Croatian nationality. This, officially named, *Illirian-Rascian regiment* was expected to fortify the enfeebled forces of the Austrian army and to spread the military glory of Slavs in the Empire, enhancing the status of its ecclesiastical leaders.

The regiment was officially inaugurated on June 16th 1735, in a grand ceremony presided by Vikentije Jovanović. The ceremony took place in the field outside Budim where the banners were blessed and each soldier took a vow of obedience to his ecclesiastical and military leaders. This special set of emblematic banners was commissioned from Vienna and although they were the part of the usual military practice, both the ceremony and decoration of the banners carried the symbolism particular to the politico-religious programme of the Archbishopric of Karlovci. All four standards were elaborately decorated on both sides – the verso side displayed the main image and the recto side depicted the Archbishopric's coat-of-arms. The principal sides were conceived as pairs: while one pair was devoted to the depiction of St. John the Baptist and St. Nicholas of Myra, the other one displayed emblematic images of the lion and an eagle. The inscriptions they bore also paired them: those with the saints depicted had inscriptions on Church Slavonic, and the emblematic ones inscriptions on Latin.

Through the figures of St. John the Baptist and St. Nicholas of Myra, the first set combined the sanctity of the oath and the sanctity of just war with obedience to an exemplary bishop. The other set, through the emblematic language, focused more on the symbolic and genuine role that the Archbishopric played in the Empire.

Regarding the four banners as a pictorial entity, we can observe the entire map of power-(inter)relations present in the military spectacle of 1735. All of them exemplify the presence of two powers. Catholic and Orthodox – Imperial and Archbishopric through dual coats of arms on their spears, two languages in their inscriptions, and the use of Eastern iconography and Western emblematic imagery.

List of Illustrations:

1. *Embroidered banner of Illirian-Rascian regiment with the image of St. John the Baptist, anon. 1735 (courtesy of the Heeresgeschichtliches Museum in Arsenal, Vienna)*
2. *Embroidered banner of Illirian-Rascian regiment with the image of St. Nicholas, anon. 1735 (courtesy of the Heeresgeschichtliches Museum in Arsenal, Vienna)*
3. *Embroidered banner of Illirian-Rascian regiment with the emblem of lion, anon. 1735 (courtesy of the Heeresgeschichtliches Museum in Arsenal, Vienna)*
4. *Embroidered banner of Illirian-Rascian regiment with the emblem of eagle, anon. 1735 (courtesy of the Heeresgeschichtliches Museum in Arsenal, Vienna)*
5. *Emblem no. 30, Andrea Alciati, 1536 (courtesy of Warburg Institute, London)*